

BADGASTEN NAAR OOSTENDE IN 1883

door Germain Billiet

Mijn onderzoek naar de activiteiten van August Stracké, de succesvolle exploitant van het hotel d'Allemagne uit de "Belle Epoque" (cf. De Plate, jrg. 1982 tot 1988) bracht mij op het onzalige idee de stroom van bezoekers naar onze badstad, ruim honderd jaar geleden, na te gaan.

Achteraf bleek het inderdaad een krankzinnige onderneming want dat inventarisgepeuter met bijna 30.000 persoonsnamen, met honderden toponiemen, met hotels, villa's, logementen en vooral rebellerende cijfers werd gaandeweg dwangarbeid en hartverscheurend tijdverlies.

Och, ik was gedreven door -zoals ik eens in een geleerd "Inleidend woord" las : "gezonde menselijke vorsingsdrang ... ". Er stond ook : "de blik naar het verleden, de historische bezinning is niet overbodig maar verrijkend verdiepend". Daar moet ik nu om grimlachen.

Waarom verkoos ik 1883? Wat het aantal badgasten betreft is dat geen piekjaar. Het absolute hoogtepunt met 55.652 vreemde bezoekers valt in 1904. Het werd 1883 om een eenvoudige reden. De fameuze "Liste officielle des Etrangers", de bron bij uitstek van gedetailleerde informatie, staat in het seizoenkrantje "La Saison d'Ostende" (=S.O.) waarvan onze stadsbibliotheek een groot aantal bezit. Ik begon met de oudst bewaarde jaargang (die van 1883) en bleef er bij.

Overigens was dat geen verkeerd jaar. Naar oeroude geplogenheid werd er geboren en gestorven, politiek gepleegd en oorlog gevoerd.

1883

Hieronder noteer ik enkele markante feiten om het historisch kader grofweg te evoceren.

Europa

Vooraf centraal Europa vertoonde in politiek opzicht een heel ander beeld dan nu.

Door zijn nederlaag (1870-1871) moest Frankrijk de Elzas met Lotharingen en Metz aan Duitsland afstaan. Van tweede keizerrijk was het nu de derde republiek geworden. Het ééngemaakte Duitsland werd een keizerrijk (1871). Tot dat laatste behoorde niet alleen Oost-Pruisen en Silezië (met o.a. Breslau) maar ook een grote brok van Polen (met o.a. Posen). Het oostelijk Pools gebied (met o.a. Warschau) maakte deel uit van het Russisch tsarenrijk waarin ook Estland, Letland en Litouwen ingelijfd waren.

De dubbele monarchie Oostenrijk-Hongarije heerste ook over Bohemen, Moravië en het oostelijk gebied waaruit later Tsjecho-Slowakije werd gevormd, verder over Galicië (met o.a. Krakau en Lemberg), in het zuiden over Slovenië en Kroatië (later in Joegoslavië opgenomen) en in het oosten over Zevenburgen of Transsylvanië (dat na W.O. II aan Roemenië kwam). De nieuwe grenzen getrokken na W.O. I en "gecorrigeerd" na W.O. II hebben hier voor een netelige puzzle gezorgd.

Omstreeks 1883 was het imperialisme van de drie grote Europese mogendheden in volle actie. In 1882 verdrijven de Engelsen de Fransen uit Egypte, veroveren kort daarop Soedan en annexeren grote delen in het zuiden van het zwarte continent. Frankrijk dat al Algerije heeft ingepalmd, begint nu Indo-China in te pikken. Duitsland steekt zijn handen uit naar Kameroen en Togo en naar wat later Duits Oost- en Duits Zuidwest-Afrika zal heten (dat laatste is het in maart 11. onafhankelijk geworden Namibië).

In dezelfde jaren manoeuvreert koning Leopold II handig om in 1885 soeverein te worden van een onafhankelijke Kongostaat.

In 1882 is Servië, voorgoed bevrijd van het Turkse juk, een zelfstandig koninkrijk geworden.

Sinds 1881 regeert in Roemenië koning Carol I (uit de clan Hohenzollern-Sigmaringen).

En in de U.S.A. beleven handel en nijverheid een enorme ontwikkeling.

Minder wereldschokkend in 1883 is het afsterven van twee succesvolle kunstenaars : op 23 januari Gustave Doré (1832-1883) de beroemde boek-illustrator en in Venetië, op 13 februari, de geweldenaar Richard Wagner (1813-1883).

België

Koning Leopold II, 48 jaar oud en in het 18e jaar van zijn regering, is ijverig bezig met zijn Kongo-plannen.

De rampzalige schoolstrijd, ontketend in 1879 door het liberale ministerie Frère Orban-Van Humbeeck, woedt in volle hevigheid. "Arm Vlaanderen" van L. Teirlinck en R. Stijns (1884) en "Sophie" (1885) van V. Loveling zijn schokkende getuigenissen daarvan. De nieuwe schoolwet van 20.09.1884, onder het katholieke kabinet Malou-Jacobs-Woeste zal daar een eind aan maken.

De "Belle Epoque" ('n schaamteloos bedriegelijke term !) was de glanstijd van een bevoorrechte Franstalige kaste die teerde op de onderworpenheid en de ellende van een proletariaat. Armoede en honger was de dagelijkse realiteit voor het grootste deel van onze bevolking. Een ongeschoolde arbeider verdiende 1 fr per dag en moest 25 centiemmen betalen voor een brood. Analfabetisme, mensonwaardige woontoestanden, eenzijdige schrale voeding, ontstellend gebrek aan hygiëne, lange werkweek (72 uren), kinderarbeid, ziekten zoals pokken, cholera, tering en tyfus, dat waren de vunzige aspecten van de "Belle Epoque".

Vooraf wegens de hardnekkige tegenstand van de conservatieve krachten komt de democratische reactie slechts moeilijk op gang. Eerst in 1885 wordt de Belgische Werkliedenpartij gesticht en 8 jaar later in Aalst de Christelijke Volkspartij onder leiding van priester Ad. Daens.

Er zijn nog geen cinema's. De gebroeders Lumière zullen nog tot in 1895 experimenteren. Wel geraakt de fiets al in de mode maar alleen bij de gegoeden want dat trapding is nog peperduur. En van de auto zijn de barensweeën begonnen.

In 1883 sterven in Brussel twee bekende Antwerpse figuren. Op 19 januari Willem Geefs (1805-1883), de "beeldhouwer van de koning der Belgen" (vooral van Leopold II) die een enorme produktie naliet. En op 10 september Hendrik Conscience (1812-1883), voor het schamele en niet verwende Vlaamse lezerspubliek een beminnelijke verteller.

Oostende

Ook Oostende had in 1883 een ander gezicht. Bevrijd uit het korset van zijn wallen breidde het zich meer en meer uit naar het westen. Maar het was nog een klein stadje. Het telde slechts twee parochiekerken : de oude St.-Pieters-en-Pauluskerk (herb.1729) en de O.L.V.-kerk op het Hazegras (1864). Daarnaast waren er de Kapucijnenkerk (1620) en de Anglikaanse kerk (1863). Verder vermeld ik (op het Wapenplein) de Hoge Wacht (herb.1821) en het oud Stadhuis (1711), de oude vuurtoren (de zgn. Vlaggestok - 1771), de gasfabriek (1844 - waar nu het gerechtshof staat), het Leopoldpark (vergroot in 1870), het hospitaal (1874), de nieuwe kursaal (1878), de vismijn (de zgn. Cirk, 1879),

het vernieuwde en vergrote station (1882). De post was toen gevestigd in de Witte Nonnenstraat (tussen Kapelle- en Kerkstraat), het atheneum in de Ooststraat en het O.L.V.-college (sinds 1878) aan de Keizerskaai. In de loop van 1883 zouden de Hippodroom Wellington en de kerk der Dominikanen ingewijd worden.

Leerrijk is een stadsplan gedateerd mei 1883. Bij het Waterhuis lag het Handelsplein (Pl. du Commerce). Ten zuiden van de oude kerk liep de St.-Jozefsstraat (nu Jozef II-straat) en noordelijk van de drie bassins de Keizerskaai (Quai de l'Empereur). Aan de westkant van de oude stad had je de Werfstraat (r. du Carénage) die bij het Theaterplein (nu Marie-Joséplein) begon, en, dichterbij het Leopoldpark, de Parkstraat. Aan de noordkant van dat park trok de Chaussée de Nieuport (nu K.Janssenslaan) westwaarts naar het gemeenteplein (Pl. de la Commune, nu Leopold I-plein). Hier begon ook de Van Iseghemlaan die even te voren nog Boulevard du Nord heette. Paris (nu Koningstraat) werd doorsneden door de r. de Vienne (nu Kemmelbergstraat) en door de r. de Berlin (nu IJzerstraat). Wat toen Chaletstraat was is nu Parijsstraat.

Van het Gemeenteplein daalde de Boulevard de l'Ouest (nu Rogierplein) naar de Bd. du Midi (nu A.Pieterslaan). De St.Petersburgstraat (nu Spilliaertstraat), Rome-, Constantinopel- (nu Ieperstraat), Amsterdam-, Kaïro-, Spoorweg-, Hospitaal- en Godshuizenstraat (nu E. Cavellstraat) waren heel schaars of niet bebouwd. Van Veldstraat (nu J. Peurquaestraat), P. Benoit-, Muscar-, en E. Laponstraat was er nog geen spraak. De St.-Jozefskerk bestond evenmin want die nieuwe parochie werd eerst in januari 1889 opgericht.

De stad heeft nog geen drinkbaar leidingswater. Dat nijpend probleem, dat al een kwarteeuw aansleept, zal eerst in 1923 een oplossing krijgen. Er rijden nog geen trams. Die komen pas in 1885.

In 1883 is James Ensor 23 jaar oud. Na zijn Brusselse Academietijd heeft hij zich definitief in Oostende gevestigd. Hij is in volle scheppingskracht en heeft al meesterwerken uitgevoerd o.a. het sober kloeke "De Lampist" (1880), het magistrale "De Oostereetster" (1882). In 1883 maakt hij het zwierige "Zelfportret met bebloemde hoed", een parodiërende herinnering aan Rubens. Maar de kritiek is hem nog vijandig gezind.

Het Hazegras vertoonde grosso-modo hetzelfde stratennet als nu. Van uit de Oosterbankstraat trok je toen over 't kanaal Brugge-Oostende, verder over de militaire en de Franse Sluis naar de Vuurtorenwijk. De O.L.V.-kerk lag nog aan de Goede Windstraat. Die verdween door de aanleg van de de Smet de Naeyerlaan die eerst in september 1905 ingewijd werd.

Karel Janssens was sinds 30 mei 1882 burgemeester van Oostende dat op 1 januari 1883 20.247 inwoners telde en zich gestadig ontwikkelde onder de impuls van het zomerseizoen. De roem van onze stad was geleidelijk gegroeid. Factoren die het toenmalig elitair toerisme stimuleerden waren : het veilige strand en de weldoende zeebaden door talrijke medische rapporten aanbevolen, de aanwezigheid van de koninklijke familie (eerst Leopold I van Saksen Coburg die door zijn tweevoudig huwelijk talrijke relaties onderhield - daarna de internationaal actieve Leopold II). Hun aanwezigheid werkte op de Europese adel als een magneet. Verder waren er de efficiënte verbindingen met het continent (spoorweg 1838) en met Engeland (pakketboten naar Dover 1846), de intrigerende kansspelen, de mondaine feestelijkheden en de glamour van de aristocratie. Wie in Oostende geweest was, mocht een hoge borst opzetten. Een verblijf alhier verhoogde het prestige. En het badseizoen lokte steeds meer bezoekers. Volgens "La Saison d'Ostende" (7 oktober 1883) was het aantal vreemdelingen van 9.718 in 1860 opgeklommen tot 20.115 in 1872 en tot bijna 30.000 in 1883 (cf. infra).

La Saison d'Ostende (1883)

Dat seizoenkrantje was uitgegeven door Jules Daveluy (1848-1894), een drukkerszoon uit Brugge, wiens grootvader afkomstig was uit Amiens (cf. P. Vandenaabeele, *De Oostendse Drukkerijen ... 1780-1940 - 3dl. 1984-1985 -dl. II, p. 41-48*). Overtuigd vrijzinnig liberaal steunde hij het Oostends genootschap "Hoop in de Toekomst" en publiceerde tegelijk "L'Echo d'Ostende", de spreekbuis van de "Association libérale". "La Saison d'Ostende", het troetelkind uit zijn drukkerij (Kappellestraat 105), beleefde toen zijn 6e jaargang. Het verscheen op 4 bladzijden. De eerste bevatte het programma van de feestelijkheden, een kroniekje, een verslag, wat berichtjes en mopjes. Op de tweede bladzijde stond de fameuze "seule liste officielle des étrangers", op de derde en vierde : publiciteit. Het blaadje kostte 15 centiemen per nummer, 2 fr per maand en 5 fr voor het hele seizoen.

De eerste twee nummers van 1883 verschenen op zondag 24 en donderdag 28 juni. Verder nummers (3) tot (21) in juli, nummers (22) tot (47) in augustus, nummers (48) tot (65) in september. Het laatste nummer (66), op zondag 7 oktober 1883. Bij het citeren vermeld ik telkens het nummer tussen haakjes.

De vlotte hoofdredacteur, die anoniem blijft, en af en toe een moraliserende en waarschuwend vinger opsteekt, is een ontwikkeld man met ruime

belangstelling. Herhaaldelijk etaleert hij zijn eruditie, o.a. zijn kennis van het Engels waarmee hij graag geurt.

Hij opent de nieuwe jaargang met te beklemtonen hoe geweldig de stad veranderd is in de laatste twintig jaar. Op de prachtige dijk pronken nu weelderige villa's, somptueuze hotels met kariatiden en loggia's. In de enorme kursaal, met zijn meer dan 7.000 stoelen, kan de bevolking van een hele stad zich bewegen.

Het krantje, zegt de opsteller, wil onpartijdig actueel nieuws brengen. Geen schandaalartikels maar veel praktische inlichtingen o.a. het programma van de feestelijkheden, de getijden, het weerbericht. De lijst van de vreemdelingen blijft : "le great attraction de notre publicité". Die hoofdbrok - de grondslag van mijn inventaris - is voor mij de bron van veel narigheid geweest. Daarover straks meer.

Ik laat hier een summiere samenvatting volgen van zijn notities - niet stipt chronologisch gehouden - omdat die op hun manier het mondaine leven van onze badstad gedurende de drie zomermaanden van 1883 weerspiegelen.

Herhaaldelijk zingt onze journalist de lof van onze badstad. Kom naar Oostende, schrijft hij, slechts twee uur van Brussel en zes uur van Londen. En enthousiast gooit hij de sterke troeven op tafel : de dijk, de zee, het strand, de cabines, de zeebaden, de haven, het staketsel, het casino en de monumentale kursaal die zijn collega's uit de meeste badplaatsen tot dwergen reduceert, het machtig kursaalorkest dat met de beste uit het buitenland kan wedijveren, de concerten, de bals, het theater, de tentoonstellingen, de nieuwe renbaan, de sportwedstrijden waaronder zeilen, roeien, fietsen, tennissen, schermen, duivenschieten, boogschieten, cricket, voetbal. (In zijn ijver vergeet hij de sporadische aanwezigheid van de koninklijke familie. G.B.) Triomfantelijk - en ook diplomatisch - noemt hij Oostende : "Eden maritime qu'une édilité intelligente et persévérante a mis 30 années à construire".

Geen station is tijdens het badseizoen zo druk als het onze. Het is het vrolijkste en luidruchtigste van het land. Regelmatig stomen er pleziertreinen toe met muziekkorpsen en met dagjestoeristen, vooral uit het binnenland maar ook uit Duinkerke, Armentières. Ze blijven hier ca. tien uur. Door die treinen, sinds 1850 ingelegd tegen gereduceerde prijzen, begon de trek naar onze badstad een democratisch karakter te krijgen. G.B.)

Braaf volk die efemere toeristen, zegt onze redacteur. Die kleine burgers en mensen van te lande komen niet om onschuldige duiven neer te schieten of om te gokken aan de roulettetafel. Niets daarvan. Ze zitten of lopen op de dijk of op het strand om te bruinen of zich te vergapen aan een kwal of een krab.

Natuurlijk waren er ook die een zeebad namen. Maar dat was niet gratis. De liefhebber haalde een kaartje en een badkostuum op het bureau en ging dan op zoek naar een badwagen of cabine. In de westelijke sector betaalde men 1 fr voor een gewone en 3 fr voor een luxe-wagen. In de oostelijke sector (het klein strand, bij de oude vuurtoren) kostte een bad 0,70 fr. Hoewel er meer dan 500 wagens ter beschikking stonden, was het op drukke dagen niet gemakkelijk een cabine te bemachtigen. En er waren ook misbruiken. Sommigen die een cabine veroverd hadden, bezetten die onbeschaamd een uur of langer. Ze baadden weinig maar kletsten des te meer. Specialisten maakten jacht op een wagen en bezorgden die dan aan vrienden of kennissen.

In verband met de zeebaden waarschuwde onze mentor niet alleen voor aftroggelaars, pickpockets en fooienjagers maar ook voor een verborgen gevaar. Een zeebad is deugddoend, zegt hij, maar neem dan toch je gebit uit je mond, anders kun je bij het duiken verstikken. Zeebaden zijn ook niet geschikt voor kinderen en oude mensen. Vreemd genoeg voegt hij er aan toe : eet niet te veel vis. En nog een goede raad voor buiten het bad : pas op voor nieuwe relaties, want schijn bedriegt.

Monkelend vermeldt hij dat er af en toe nog gebaad werd in het "Paradijs". Dat Eden (toen ook al verboden) lag, nogal eenzaam, ten westen van de huidige Parijsstraat. Men ontkleedde zich in de duinen en liep naakt het water in (cf. O.Vilain Langs de Oostendse Kateien, p. 109). "Le nu, ce démocrate du bain, y dicte ses lois". Zonder kostuum is het zeebad veel efficiënter. Dat Paradijs verliest echter zijn klanten, merkt onze kroniekschrijver met een knipoogje op, "omdat de badpakken van de badadministratie zo verleidelijk zijn".

Voor de badpolitiek stond Noël Pede in. De stallen en de wasinrichting waren gelegen tussen Koningstraat en Warschastraat. Het onderhoud van de 70 paarden en van de wagens, het wassen, spoelen en drogen van badkostuums, handdoeken en badmantels was geen sinecure. Op 15 en 16 augustus waren er meer dan 7.000 baden. Sommige badgasten namen meer dan 90 badkaartjes per seizoen. Alfred Schulte uit Brussel wilde tot 100 baden gaan.

Het seizoen zette officieel in met de traditionele zeewijding op zondag 1 juli. Het was zonnig weer zodat nu de parasols boven kwamen in plaats van de paraplu's zoals vorig jaar.

En allerlei festiviteiten begonnen. Vooreerst de internationale regatta's die heel wat drukte in de haven meebrachten want er kwamen veel vreemde bezoekers. Opgetogen vertelt onze reporter over zijn bezoek aan de Namouna, een Amerikaans jacht van 800 T., 60 m. lang en bemand met 52 koppen. Een

luxueus schip uitgerust met koperen luchters, elektrisch licht, telegraaf, schilderijen, een piano, een bibliotheek, een wapenkamer enz... .

Er liepen jachten binnen van Dover, Deal, Ramsgate, Harwich, Lowestoft, Fécamp, Boulogne, Calais. Aan de roeiwedstrijden namen groepen deel uit Brugge, Gent, Brussel, Luik, Rijsel, Parijs, Boulogne, Calais.

Van 28 tot 31 juli werd een internationale hondenexpo gehouden. De 429 exemplaren waren ondergebracht in een met planken afgesloten weide aan de Romestraat - heel waarschijnlijk tussen de Amsterdam- en de Kaïrostraat - toen dus open veld. De toegangsprijzen waren : de 1ste dag 5 fr, de 2de : 2 fr en daarna 1 fr. Onder de Engelse, Duitse, Franse, Hollandse en Zwitserse rivalen liep Red King (geschat op 10.000 fr !) met de honden-Oscar weg. Het was tijd, concludeert onze nuchtere verslaggever, dat de vertoning gedaan was want de laatste dag waren de meeste vedettes slaperig of uitgeput.

En dan was er de inauguratie van de nieuwe hippodroom waar dat eerste jaar slechts drie rendagen gehouden werden, nl. op 29 juli, op 23 en 26 augustus. (In 1885 waren er 5, in 1904 16 rendagen. Eerst na W.O. I werden er meer voorzien. G.B.) Telkens bij mooi weer. Enorm veel volk dus en stralende damestoiletten. De tribunes zaten vol niettegenstaande de steile prijzen : 20 fr voor de heren en 5 fr voor de dames. Proleten konden binnen voor 1 fr. Op de derde rendag verscheen koning Leopold II. Tegen 15 u. werd met klaroengeschal zijn komst aangekondigd. Hij inspecteerde alles, was zeer tevreden en feliciteerde stadsingenieur De Cuyper die de technische uitvoering had verzorgd.

Voor de liefhebbers was er het duivenschieten. Ook tegen malse prijzen : 25 en 20 fr. Het ritueel voorzag het aanleggen op 6 of 7 duiven, nl. 2 op 24 m., 3 op 25 m. en 2 op 26 m. afstand. Maar veel woorden wijdt onze gevoelige auteur er niet aan.

Omstreeks half augustus werd er een bloemenexpo gehouden in de lokalen van de Oude Skating Rink (tussen de Oosthelling van de Kursaal en de Hertstraat).

En ondertussen leidde Em. Perier met groot vakmanschap het indrukwekkend symfonisch orkest van het kursaal van het ene succes naar het andere. Ook vol lof was onze redacteur voor Mr. Simar die de muziekkapel van het 3de linieregiment dirigeerde en geregeld concerten gaf in het Leopoldpark.

Daarnaast waren er talrijke andere muzikale evenementen. Benevens optredens in de kursaal van artiesten zoals Kefer, Noté, Musin, Wieniawski, kwamen ook allerlei verenigingen een nootje blazen o.a. melomane gezelschappen uit Basècles, Chimay, Montigny s/Sambre (alle Heneg.), uit

Auvelais, Oignies (Namen) en - dichter bij ons - uit Jette, Brussel, Bosvoorde, Aalst, Wijnendale, Kortrijk.

Overvloedig werd in de kursaal aan Euterpe en Terpsichore geofferd. Maar de uitvoeringen werden niet altijd in religieuze stilte beluisterd want er werd dikwijls onbeleefd gebabbeld. In een zijn van zijn kroniekjes spreekt de hoofdsteller van "les grandes et irrespectueuses foules d'août".

Op de dansavonden eiste de etiquette aangepast toilet om de glansrijke traditie te doen herleven. Voor dames dus lichte japonnen met hoed. De heren in rok en witte das.

Een paar keer werden de zorgeloze vakantiegangers uit hun euforie opgeschrikt door een beroep op hun liefdadigheid. De eerste keer voor een Oostends vissersgezin met acht kinderen waarvan de vader verdronken was. De tweede keer voor de slachtoffers van de aardbeving bij Ischia (in de golf van Napels). Plezieriger natuurlijk waren de séances van professor goochelaar C. Antonin, van de spiritistische professor Raoul Sanson en van de magnetiseur Jos. Van.

En in het theater was het al operette, vaudeville en opera bouffe of comique wat de gong sloeg : Un lycée de jeunes filles, La Mascotte, La Vie Parisienne, enz. en vooral Fatinitza en Boccaccio, twee kasstukken van Franz von Suppé.

Maar dat was lang niet alles. Herhaaldelijk spoorde de redacteur zijn lezers aan een excursie te ondernemen in de omgeving van Oostende. Brugge wordt aanbevolen. De stad is niet zo doods. Hij heeft er een kantexpo gezien en ... een mooie kantwerkster. En waarom niet eens naar Nieuwpoort met een postkoets getrokken door vier paarden. In Middelkerke is het nieuwe instituut van burggraaf de Grimberghe te zien. Het is begonnen in november 1882, neergezet op 12 ha. duinen bestemd voor rachitische kinderen. De kleine badplaats begint te groeien : er zijn al 2 hotels en ca. 30 villa's.

Bijzondere attracties bood het sportprogramma. In de zgn. Franse spuiikom waren er roeiwedstrijden en op de dijk "courses de vélocipède". De fiets "cette grande araignée de fer et d'acier" (toen nog in zijn eerste schoenen) wordt al gebruikt, zegt onze verslaggever fier, voor postbedeling op het platteland.

Ook tochtjes op zee vormen een afwisseling. Met sloepen naar keuze. Een tochtje van ca. 2 uur, in een sloep bemand met 4 koppen, kostte 12 fr voor maximum 12 personen.

Onze alerte krantenman hield nieuwtjes uit de sportwereld bij. Zo meldde hij dat op 21 juli 1883 Matthew Webb (zijn borstbeeld staat op de zeedijk in Dover. G.B.) die in 1875 als eerste over het kanaal had gezwommen, bij een roekeloze stunt, in de Niagara verdronken was. En op 9 september 1883 was de luchtvaarder Lhoste met zijn ballon over het kanaal gevlogen.

Ook aan het jonge volkje werd gedacht. In de kursaal werden kinderbals georganiseerd en goochelaar Antonin verblufte er het jeugdig publiek met zijn kunsten. Op het strand konden jongens en meisjes met elkaar wedijveren in gymnastiek, lopen en fortbouw.

Het seizoen kwijnt stilaan weg. In september vertrekken vele gasten. Maar nieuwe komen waaronder heel wat Russen en Polen met fonkelende juwelen. Er is nog veel volk. Toch is het rustiger, cosmopolitischer. Op een avond wordt de stilte verstoord door een revolverschot : iemand uit de Slavische gewesten heeft zelfmoord gesimuleerd. Och, zegt de chroniqueur, je hebt altijd van die mensen die de aandacht willen trekken.

Daarmee eindigt dat overzicht van het badseizoen 1883.

En nu de hoofdbrok van S.O.

De officiële vreemdelingenlijst

Die "liste officielle des étrangers", het voornaamste deel van ieder der 66 nummers van de jaargang 1883 van S.O. bevatte inderdaad veel informatie. Maar het geduldig uitpluizen ervan werd op de duur een foltering.

Heel in 't begin was ik verrast en geboeid door de schijnbaar ordelijke en rijke gegevens. In iedere lijst stonden de namen alfabetisch afgedrukt, meestal met de voornaam, volledig, verkort of met de initiaal ervan. Daarop volgde de status, ambt of beroep van de badgast, dan de plaats van herkomst (meestal de stad, soms de landstreek of het land), daarna het hotel, de villa of het logement waar hij verbleef en tenslotte, helemaal rechts in de rand, het aantal personen die hem vergezelden. Status, hotel of aantal personen ontbraken soms.

Die status was overwegend : rentenier, négociant, propriétaire, particulier, fabricant. Toch kwam hier een uitgebreid sociaal gamma aan bod. Enkele voorbeelden ter verduidelijking :

- (9) Josué Benoit, rent. Paris, rue Longue 4
- (5) Cosser Jacq., négt. Italie, rue St.Paul 1
- (1) Gardner, prop.Angleterre, h.Continental 2
- (22) Dolez Edm. p. Bruxelles, Va Nérée 1
- (36) Schoesser fab. Crefeld, h.Continental 1

Voor vele badgasten die naar bekenden of prominenten uitkeken was die lijst een onmisbare referentie.

Maar al gauw betrok mijn hemel. Talloze slordigheden allerhande bedierven de informatie. Onze minzame hoofdredacteur van S.O. wees in (51) op de talrijke drukfouten. Maar hij vond onmiddellijk verscheidene excuses voor de zettters : "Ze moesten haastig werken. Letters lagen in een verkeerd vakje. Letters konden eruit vallen. De gastenlijsten door hotels en logementen afgegeven op de redactie waren soms onleesbaar". Dat verklaart allicht waarom van (15) tot (61) een vijftigtal "Rectifications" gepubliceerd werden. Ze betroffen meestal "Changement de résidence". Maar het kwaad zat veel dieper.

Van een heel andere aard was de kritiek die "Le Carillon d'Ostende" 15 jaar later uitbracht in zijn nummer van 18 oktober 1898. Die luidde als volgt : "De lijst weerspiegelt de rang van het hotel niet. Er zijn nog andere factoren. Ieder hotel heeft zijn vaste cliënteel die elk jaar terugkeert. Sommigen blijven lang, anderen komen herhaaldelijk voor korte tijd. Daardoor krijgen sommige belangrijke hotels een kleiner aantal vreemdelingen dan andere. Bovendien, in de piekmaand augustus zijn de hoteliers er niet om bekommerd of alle gasten op de lijst staan. Was er een objectief criterium, het getal vreemdelingen zou veel hoger liggen".

Mijn kritiek op die fameuze vreemdelingenlijst is substantiëler. Meer dan de ergerlijke drukfouten en verschrijvingen stoorden mij de talrijke herhalingen, de tegenstrijdigheden, de verwarring in het noteren van de gasten en in de opgave van de status, van het aantal vergezellende personen en van het hotel of het logement. Daardoor werd de betrouwbaarheid van de lijst essentieel aangetast. Ze was vergiftigd.

Op grond van die liste officiële, die er op vele plaatsen karikuraal uitziet, is het dus niet mogelijk het precieze aantal badgasten en hun spreiding over hotels en logementen op te geven. Na zoveel gezwoeg werkt dat frustrerend. Om mijn gemoedsrust te herwinnen serveer ik een zeer beperkte anthologie

van aangeklede barbaarsheden. Hemeltergend lachwekkend is de verhaspeling van talrijke namen, zowel plaatsnamen als persoonsnamen, inheemse maar het liefst uitheemse. De manier waarop dat onomastisch materiaal soms verloederd wordt, verdient een psychologische studie want ettelijke manipulaties bezitten een onweerstaanbare vis comica. In de zetterij schijnen ze bij momenten daarvan bewust te zijn want sommige verongelukte namen duiken een paar nummers verder opgekalkfaat weer op. Ik illustreer dat nu.

Persoonsnamen

Uit de antroponymische voorraad eerst wat klein grut. In Asoh (41), Saohse (7), Sohrode (12), Sohober (48), Kaufstaengel (51), Obernolorfer (2), Carturight (3), Stervart (27), Chambees (36), Facheveur (34) herken je gemakkelijk : Asch, Sachse, Schroder, Schober, Hanfstaengl, Oberdorfer, Cartwright, Stewart, Chambers, Faucheur. Waarschijnlijk staat Sergison (26) voor Ferguson (20) en Esurald (45) voor Oswald. Raugemeker blijkt Raeymaekers te zijn, Cisenberg (29) Eisenberg (29) en Jaylov eenvoudig Taylor.

Verbijsterd lees je : de Gorunchsdoorog (24) (Hoe kom je daarmee op straat !). Zo'n draak heet dan tenslotte : de Gozzendi Ostrorog (26) (Een hele opluchting !).

Vocaalfobie spreekt uit Znnh (48) en Crnnu (11) (Hoe krijg je daarmee een verblijfsvergunning !).

En wat te denken van monsters als : Boeuleulcetrach (1) (die scoorde zeker even hoge kijkcijfers als Koko Flanel), Causchpincott (1), Hepirwek (1), Jhoenpaer (1), Noecisch (1), Broechlevank (8), Dozerodard (62), Csouldrn (39), Esaudber (63), Sdhuston (52), Slyanschmidt (34), Spausurck (58), Sushingihon (24), Pleecbruett (21), Valiheivett (47), Waiterschuulte (2), Wienhwooster (39). Je moet het toegeven : die zettters hadden verbeelding.

Afwisseling in de naam van dezelfde persoon, zoals Tapp (36) en Papp (38), moest vermoedelijk identificatie vergemakkelijken. In die alternatietechniek waren de bedienden van Daveluy ware meesters. Uit een overvloed enkele lichtende voorbeelden : Fisch en Fichel (2), Aysman en Kysman (6), Scanlan (23) en Scoulan (47), Påljanski (53) en Faljanski (54), Bertouille (39) en Benouille (4), Casse en Clase (14), Hare en Gore (32), Stettauer en Stuttaner (36), Lespugne (27) en Lespuywe (51), Posiak (34) en Polak (35), Srysitto (27) en Srysztti (28), Viorosouzoff (38) en Korstowzof (40), Kovacs en

Kovates (6), Jasinski (8) en Jarniski (8), Tsanyaio (8) en Sampaio (9), Chiloseniz en Milosenit (32), Schraumm en Schimerum (36), Canebourg en Cembourg (7), De Pallandt (8) en Pallante (9), Kroenenberg Ladislas (20) en Ladichs de Kronenberg (20), enz. enz...

Die eentalige zettters, die blijkbaar alleen Frans kenden en de weldaden van Prolingua gemist hadden, romantiseerden er lustig op los. Argeloos vertaalden ze het Engelse physician (geneesheer) door het Franse physicien (natuurkundige) (42) en (45). Duitsers kregen dan ook steevast als voornaam : Charles, Guillaume, Godefroid. Het bekende "von" werd natuurlijk "de". Van dat laatste een dubbel staaltje uit de Duitse adel. 1. Baron de Richthosen (21) die in (22) de Richthofen wordt en dus die broek verliest. 2. Baron de Bohlen (55), waarschijnlijk familie van de industrieel Gustav von Bohlen die in 1906 trouwde met de steenrijke Bertha Krupp, dochter van de overbekende wapenfabrikant Fr. Krupp en de moeder van de dikke Bertha's uit W.O. I. Om het prestige te redden heette het echtpaar : Krupp von Bohlen.

Die herhalingen van persoonsnamen, al dan niet gewijzigd, verwingt natuurlijk de statistiek. Ik heb er in totaal 225 geteld. Als je bedenkt dat heel wat gasten vergezeld zijn van 2, 4, 6, ja van 10 en meer personen, dan weet je dat achter die 225 gemakkelijk 500 à 600 vreemdelingen kunnen steken. De opvallendste herhaling zit in (59) (14 september 1883). Daar wordt de lijst van (58) gewoon gereproduceerd. Dat zijn dan weer 242 eenheden waarmee het totaal werd aangedikt. Nepcijfers dus.

Heel wat gasten worden in hetzelfde nummer gewoon herhaald. Anderen komen twee of drie keer te voorschijn, al dan niet geschminkt. Om de grap sterker te kruiden is de status of het adres veranderd en is het aantal vergezellende personen gewijzigd. Hoe kan je dan een nauwkeurige inventaris opmaken ? Slechts een paar voorbeelden :

Valoyer (1), Bartjch (3), Spee (7), Keller (26), Cohn (33), Carpenter (64) enz... worden in hetzelfde nummer na elkaar herhaald.

Verder met wijzigingen :

Catala (2) ⁴logeert in Couronne, in (5) in H. du Nord en in (9) Rampe de Flandre.

Vervier (36) logeert r. St. Sebast. - in (39) heet hij Veuvier en verblijft r. St. Paul.

Debruyne (31) in Couronne - in (33) in Lion d'Or - in (44) in Mertian.

Vanoutryve (33) eerst ingeschreven als fab. 15 en in hetzelfde nummer als fab. 1. Waar zijn de anderen naartoe ?

Nog een dubieus gezin treffen we in (40) : Fischbach Jean, négt., Chimay, Rhin, 25. Een négociant dus met 25 man ! Zonder verklaring. Is dat zijn familie ? Is het een groep ? Een vergissing ? Zoals Meester Pennewip zucht ik : het kan wezen of zijn.

Volgend kerkelijk geval is bijzonder stichtend. Het betreft pastoor Charles Byse uit Brussel. Hij verschijnt drie keer in de lijst

(2)	Byse Charles,	pasteur	1	(Couronne)
(3)	"	"	9	(r. Soeurs Bl. 6)
(13)	"	"	5	(Belle Vue)

Hij is dus eerst alleen, daarna in groot gezelschap dat ten slotte gereduceerd wordt. Hij verandert steeds van adres maar behoudt zijn status. Hoeveel personen moet je hier aanrekenen ? Zoals in andere gevallen moest ik hier de knoop doorhakken en koos het laatste getal.

Felix Angenot, een makelaar uit Mechelen, komt voor in (31), (32), (46) en (56). Hij logeert, telkens alleen, eerst in Couronne, daarna in St. Denis. Voor mij is dat maar één badgast, voor de liste officielle : 5.

De prijs van getrouwheid gaat naar Emanuel Lutzer uit Duinkerke met volgend palmares :

(5)	Lutzer Em.	entrepr.	1	Couronne
(8)	"	"	1	"
(25)	"	Nég.	1	"
(27)	"	"	2	"
(31)	"	entrep.	1	"
(36)	"	"	1	"
(54)	"	ir.	2	"

Van 8 juli (5) tot 8 september (54) staat hij dus zeven keer ingeschreven. Vier keer als entrepreneur, één keer als négociant en één keer als ingenieur. Hij logeert vijf keer alleen, twee keer vergezeld van één persoon. Bleef hij die twee maanden in Couronne of heeft hij zijn vakantie onderbroken ? Het was in elk geval één en dezelfde persoon. De opsteller van de lijst heeft hier natuurlijk 9 eenheden geteld.

Plaatsnamen

Ook de toponomie is een schone zaak ... maar schonk mij niet alleen vermaak. Wel ben ik met oude geografische liefde in tal van kaarten geduideeld. Vooral de Waalse regionen, het Franse département du Nord, Groot-Londen, West- en Oost-Duitsland heb ik dapper doorsnuffeld. Met behulp van allerlei

instrumenten o.a. Verschueren, Petit Larousse, Baedekers Deutschland, H. Tarlier, Dictionaire des communes belges, des hameaux ... châteaux, etc ..., Bruxelles 1872 (een zeldzame schat !), van Putzger : Historischer Weltatlas. The Atlas of the World van de National Geographic Society (de 139.000 localiteiten van zijn voortreffelijk register waren helaas ontoereikend). Adolf Bach : Deutsche Namenkunde, 5 dln., Heidelberg 1953-1956. Vooral de jongste Michelinkaarten - ook van Engeland en Schotland - met een onschatbaar "répertoire des localités". Daarmee heb ik veel bijeengeharkt.

Heel in 't begin heb ik mij verblijd en verrijkt. Hoe sprong mijn hart op bij het localiseren van tientallen Waalse dorpjes te voren voor mij totaal terra incognita.. Mag ik enkele muzikale toponiemen citeren. Uit Henegouwen : Bauffe, Bléharies, Blaugies-lez-Dour, Callenelle, Elouges, Feluy, Gozée, Hyon-Ciply, Maulde, Nalinnes, Orcq, Tourpes, Quevaucamps. Uit andere gouwen : Limelette, Tilly, Grez-Doiceau, Opprebais, Thorembais (Brab.). Ampsin, Boëhle, Ben-Ahin, Lize, Flône, Engis (Luik). Gochenée, Hanzinelle, Mettet, Thy-le-Château (Namen). Torgny, Marenne (Lux.).

De volledige geografische inboedel van S.O. heb ik niet kunnen binnenrijven. En dit blijft naknagen. De fantasierijke en nonchalante zettters uit de Kapellestraat maar ook de na W.O. I en W.O. II dooreengegooide staatsgrenzen met de herkerstening van vele steden hebben mij doen kreunen.

Even illustreren. Onze Belgische plaatsnamen ontsnappen natuurlijk niet aan de nukken van de zetduivels. Furno (22), Vlavslo (40), Irrolle (44), Egherée (50), Montuaguy (18), Reningtalt (54), zijn vermommingen voor Furnes, Vladslo, Ixelles, Eghezée, Montaigu, Reningelst.

Wie enigszins thuis is in de Angelsaksische contreien doorziet direkt dat Clowchester (5), Greenurch (12), Hottingham (7), Lunderland (33), Everlon (31), Conteburg (43), Sittingbour (35), Craya (52), Deurnham (63), Gheerness (33), Esling (62) - dat die wangedrochten schaamteloze varianten zijn van Colchester, Greenwich, Nottingham, Sunderland, Everton, Canterbury, Sittingbourne, Croydon, Durham, Sheerness, Ealing. Iets minder doorzichtig zijn Noswood (6), Sureig (23) en Surgeon (7), Sheatham (56), Shrusfory (3) en Ohvroesbury (56) voor Norwood, Surrey, Chatham, Shrewsbury. Met een radar ontmaskerde ik Bernbey (volgens S.O. (60) in Kent) als Kearnsley (bij Dover) en Bhestebust (6) als Chiselhurst (in Greater London). Nuoporthiau (50) is ontegensprekelijk een of ander Newport. Maar welk ? En Garow-a-Trive (48) is gewoon Jarow-on-Tyne (bij Newcastle).

Wie de Duitse kwartieren een beetje kent weet dat Elberfeld en Barmen sinds 1929 Wuppertal heten. Verder heeft hij geen moeite met : Dorimund (39), Beilefeld (29), Ramberg (31) Pirmasen (41), Goslan (52), Gelsenhirsch (65),

Dusseldorf (62), Ruhront (41), Newied (33), Iserlahn (2), Lambercoht (56), Erweider ("près d'Aix" volgens S.O.) (43), Carolath (64). Bedoeld zijn natuurlijk : Dortmund, Bielefeld, Bamberg, Pirmasens, Goslar, Gelsenkirchen, Düsseldorf, Ruhrort, Neuwied, Iserlohn, Lambrecht, Eschweiler, Carlsbad. Met wat speurzin denonceer je Eechweittz (43) en Eshwulz (40) als originele verbasteringen van het daareven genoemde Eschweiler en Pgollingen (27) als Pfullingen (Württemberg). Palatina (44), dat raad je zo, is de Pfalz. En Eeerville (33) is heel waarschijnlijk Eltville (bij Wiesbaden).

En al doende leer je. Zo achterhaalde ik dat Fiveslieu en Iweslieu (beide in (14) gewoon Fives-Lille (bij Rijsel) is. Ives Omznie (23) is eenvoudig Yves-Gomezée (prov. Namen), Poix-les-Caves (44) eigenlijk Folx-les-Caves (Brab.) en Croix-Avernas (23) correcter Cras-Avernas (bij Hannut). Pocsani (11) ontpopt zich als Botosani (Noordoost Roemenië). Ungvar (51), vroeger in N.O.-Hongarije, is nu Usjgorod in de Oost-Karpaten (Oekraïne). Een carnaval dus van zetblunders die vaak ontaarde tot ondoorgrondelijkheid.

In mijn zielenood kreeg ik soms een hartversterking. Luister even. In (4) stootte ik op : Bourg-St.-Edmond. Nooit van gehoord. Spontaan greep ik naar Petit Larousse waar ik Bourg-la-Reine, Bourg-Madame aantrof maar niet wat ik zocht. Tot "Het Belang van Limburg" (5 mei 1989) mij deed opspringen. Onder de foto van een overgelukkig koppel las ik bevend : "Bill Wyman, de 52-jarige basgitarist van de Rolling Stones en de 19-jarige Mandy Smith zijn in Bury St Edmunds ondergedoken om daar te trouwen." En plots werd het licht. Bourg-St.-Edmond was de romanisering van Bury St Edmunds, een stadje ca. 40 km. oostelijk van Cambridge. Ha, dat frisse fotomodel ! Hoe verstandig van mooie Mandy om te gaan trouwen in Bury St Edmunds. Een pitoresk nest met de ruïnes van de machtige abdij waar in 1214 de baronnen plechtig zwoeren koning Jan zonder Land te dwingen de Magna Charta te ondertekenen. Daar zal onze manequin niet van wakker gelegen hebben. Wel misschien van haar huwelijk met haar grootvader. Een hypermodern overigens want alweer volgens "Het Belang ..." van 8.11.1989, was het na vijf maanden op de klassieke klippen gelopen.

Die Bury-romance werkte als een hormoon. Maar te kortstondig. Naast een beetje vreugde is er veel meer leed in het leven.

Vergeefs heb ik geworsteld om alle toponiemen thuis te brengen. Tegen die beruchte zettters, doctors in de kakografie, kon ik niet op. Hier volgt een hitparade van toegetakelde plaatsnamen. Welk geografisch hart jammert niet als hij die kakofonische litanie hoort : Amin (21), Amaudan (22), Aulnick (2), Anafolis (58), Aukyve (6), Baulurie (19), Bitires (14), Bousleuque (2), Calíéh (19), Cliolun (15), Dronlethal (17), Dürbosler (56), Emiorl (21), Eoncucu (10) (hoe onfantsoenlijk klinkt dat !), Hvaplwg (4) (dat articuleren is je gebit

verliezen !), Killeuru (14), Philardes (47), Shrublanck (1), Trazoquinq (44), Varchentin (46). En waar in de naam van Atlas liggen Dudenbroeck (50), Boodkerke (53) en Blankedrork (21) ? Genoeg. Er blijven nog 200 enigmatische toponiemen. Ze wachten op een naïeve hardnekkige puzzelaar.

Het is hoog tijd geworden dat ik mijn inventaris is tabellen voorleg. Maar eerst gaan we even kijken waar onze badgasten ondergebracht waren.

Hotels, Villa's, Logementen

Ter beschikking van die ca. 29.000 vreemdelingen stonden meer dan 60 hotels, van diverse klasse, zo'n 45 villa's en meer dan 300 particuliere huizen waar kamers verhuurd werden. Voor het overgrote deel lagen die meer dan 400 verblijven verspreid over de oude stad.

De Hotels

De belangrijkste waren natuurlijk zo gunstig mogelijk gelegen. In een kleine stad als Oostende was dat trouwens niet moeilijk. We vinden ze dus vooral op of dicht bij de dijk, aan de Keizerskaai (dicht bij 't station) in de Kapellestraat, de Weststraat, het Wapenplein, de Langestraat, de Van Iseghemlaan.

De lotgevallen van die hotels nagaan - een slopend speurwerk - heb ik mij en de lezers wijselijk bespaard. Toch kan ik niet nalaten hier in een notedop enkele historische gegevens te resumeren over de hotels Mertian, Cercle Catholique en Gand et Albion. Die betreffende de twee eerste werden mij bereidwillig bezorgd door de heer G.M. Bekaert die jarenlang een bekende zaak openhield in de A. Buylstraat en die nu ijverig bezig is met de geschiedenis van de Weststraat. De inlichtingen over het laatste hotel kreeg ik van mijn gewezen collega R. Chaffart, altijd even nieuwsgierig en reislustig. Beiden betuig ik hier mijn welgemeende dank.

Hôtel Mertian (1854-1901)

Van 1844 tot 1853 werd in de Weststraat 14 het hotel Royal geëxploiteerd door een zekere Baretto. Charles François Mertian (1814-1897), afkomstig uit Straatsburg, kocht het, vergrootte en verfraaide het en gaf het een andere naam. Dat hotel bleef open van 1854 tot 1901.

Hôtel du Cercle Catholique (1874-1921)

Dat hotel werd opgericht op de grond van het vroegere Burgerlijk Hospitaal (Weststraat 38). Eerst werd het gerund door L. Hungs, daarna door de familie Lecomte en tenslotte, in 1913, door V. Libert. In 1921 werd het verkocht aan J. Vandermeulen die er beneden winkels en boven appartementen bouwde.

Hôtel de Gand et d'Albion (1869-1920)

Dat heeft een kleurrijker geschiedenis. Op diezelfde plaats, Groentemarkt 3, stond er in 1770 het hotel "Le Lion d'Or". Tien jaar later werd het verbouwd tot een Engels hotel en koffiehuis. Onder de Franse bezetting kreeg het verschillende benamingen. Van 1794 tot 1806 heette het "Belle Vue", vanaf januari 1807 "Le Pélican", vanaf december 1807 "Roi d'Espagne" en in 1814 opnieuw "Belle Vue".

Enkele jaren later werd het omgedoopt tot "Hôtel de Gand" en was het in het bezit eerst van Séraphin, daarna van Antoine en tenslotte van Auguste Declerck. Na de dood van die laatste (6.8.1869) runt zijn weduwe het als "Hôtel de Gand et d'Albion". In 1896 is Antoine Declerck eigenaar. Na zijn dood (23.01.1920) wordt het hotel verkocht aan het echtpaar Lanoye-Delahaye. Het gebouw krijgt een vijfde verdieping bij en heet dan "Hôtel Albion". De gebroeders Mortier verwerven het in 1931 en maken er een appartementsgebouw van, nl. de residentie Albion.

Nu nog een woordje over de hotels aan de hand van de publiciteit gevoerd in S.O. Heel wat hoteliers waren van Duitse afkomst. Aug. Stracké (Hôtel d'Allemagne) kwam uit Naumburg (Hessen). Hôtel de France werd gerund door Carl Mann uit Mainz. Hôtel du Nord door We Welt, Grand Hôtel de Bavière door Vogel. Duitstalige joodse gasten vonden hun gading in Hôtel Reinsberg ("vormals Maison Sieglitz") en Hôtel Frank ("ancien Hôtel Schmitz"). Beide pakten uit met een koosjere keuken.

Wat de prijzen betreft : Hôtel de la Cour de France gaf "diners particuliers depuis fr 2,50". Hôtel Cercle Catholique en Hôtel Pension Victoria hielden "table d'hôte (de gezamenlijke gastentafel toen fel in de mode) à 1 heure à fr 2,50; à 5 heures à fr 3,00". In Victoria had je "pension complète depuis 7 frs par jour", in het Hôtel du Nord "à 8,00 fr par jour". In het Grand Hôtel de Bavière kreeg je "Zimmer mit Pension von 8-15 frs".

Dat waren dan matige prijzen. In de grote hotels liepen ze hoger op. Dat herinnert mij aan een passus over Oostende in het lezenswaardige "Het Land van Rubens" van de scherpzinnige Nederlandse criticus Busken Huet (1826-1886) die ons land bezocht in 1879. Ik citeer uit de beknopte uitgave van zijn

werk in Vlaamse Pockets 46, Heideiland, Hasselt, 1962, p. 31 : "Is er op aarde een tweede stad van nauwelijks 18.000 inwoners, waar zo ontelbaar veel logementen aangetroffen worden ? En geen tarieven voor de poes : In het Hôtel de la Plage heeft men mij een zitkamer van middelbare omvang getoond voor welke honderd frank daags betaald moest worden".

Hieronder volgt de lijst van alle hotels (in verkorte benaming) opgenomen in de "liste officielle", met het (benaderend) aantal geboekte gasten in 1883. Voor het lokaliseren van vele hotels en ook voor een aantal topografische bijzonderheden ben ik dank verschuldigd aan Daniel Farasyn die achter de grootste bescheidenheid zoveel historische kennis verbergt.

Fontaine	Langestraat 55	1.785
Couronne	Keizerskaai 14 (hoek Kapellestr.)	1.455
Mertian	Weststraat 14	1.100
St.-Denis	Kapellestraat 44	1.025
Allemagne	Kaaistraat 24	905
Marine	Kapellestraat 37 (hoek Ooststraat)	870
Continental	Zeedijk 62	830
Lion d'Or	Wapenplein 1-3	785
Barcelone	Keizerskaai 13 (hoek Christinastr.)	750
Océan	Zeedijk 63	700
Gand et Albion	Groentemarkt 3	640
Prusse	V.Iseghemlaan 20 (hoek Kapucijnenstr.)	570
France	Louisastraat	530
Plage	Zeedijk 64	525
Grand Café	Brabantstraat 2	485
Ostende	Zeedijk 54	450
Beau Site	Zeedijk 41 (hoek Vlaanderenstr.)	410
Europe	Kapucijnenstraat (hoek Brabantstr.)	395
Littoral	Zeedijk 380	380
Marion	Kerkstraat 35	380
Impérial	V.Iseghemlaan (hoek Leopoldlaan)	365
Ship	Handelsplein 2	310
Cercle Catholique	Weststraat 38	300
Phare	Zeedijk 17	297
Cour d'Angleterre	Kapellestraat 10	294

Digue	V.Iseghemlaan (naast Impérial)	284
Nations	Kappellestraat 10	264
Bassin	Keizerskaai (hoek Kappellestraat)	257
Flandre	Vlaanderenstraat 8	249
Etoile	St.-Sebastiaanstr. 2	247
Agneau	St.-Paulusstraat 36	234
Empereur	Wapenplein 11 (tegenover Gr.Café)	230
Bavière	Zeedijk (bij Kursaal)	226
Russie	Zeedijk (naast Beau Site)	209
Bains	Zeedijk (hoek Louisastraat)	193
Maison Jaune	Visserskaai 4	191
Brasseurs	Keizerskaai (naast Débarcadère)	188
Beau Rivage	Zeedijk 66	177
Cour de France	Kappellestraat 39	166
Arcades	Langestraat 1	152
Victoria	Kerkstraat 6	145
Maison Mommaerts	Zeedijk 50-51-52	131
Hollande	Kappellestraat (hoek Jozef II straat)	128
Pavillon du Rhin	Zeedijk	124
Nord	Vlaanderenstraat 1	122
Royal Belge	Zeedijk 57	121
Suède	Theaterplein (nu : Hotel du Parc)	121
Belle Vue	Zeedijk 56	118
Miramar	Zeedijk 42	114
Nemrod	Zeedijk 21	111
Vienne	Langestraat 80 (tegenover Fontaine)	98
Reinsberg	V.Iseghemlaan 26	97
Débarcadère	Keizerskaai 26	91
Werli	Berlijnstraat 33 (nu : IJzerstraat)	91
Frankrijk	Langestraat 45	80
Union	Keizerskaai 23	70
Beerblock	Wenenstraat 36-38 (nu : Kimmelbergstraat)	41

Rhétorique	Christinastraat 45	38
Boulevard	Louisastraat 23	29
Touristes	Hertstraat 22	29
Lion Noir	Wapenplein 14	7
Univers	Ooststraat 28	6

N.B. : Beau Séjour 40 en Trône 22 kan ik niet localiseren.

Opmerkingen :

Volgende hotels hadden een hoofdzakelijk Belgische cliënteel : Couronne 799, Marine 635 d.w.z. meer dan 73 % van al zijn gasten, Barcelone 477, Lion d'Or 335, Grand Café 269, Océan 262.

De Duitsers gingen bij voorkeur logeren in : Mertian 403, Allemagne 392, Fontaine 322, France 261. De Engelsen in Fontaine 534, Allemagne 317, Mertian 283, Prusse 214. De Fransen in Fontaine 433, Couronne 271, Lion d'Or 220. Hollanders in Océan 25, en Continental 22. Oostenrijkers-Hongaren in Fontaine 67, Mertian 63, Océan 48, Allemagne 47, Continental 42. Russen-Polen in Fontaine 37, Continental 18, Beau Site 15. Amerikanen in Continental 55, Littoral 39, Fontaine 38, Beau Site 30.

De Villa's

Die ca. 45 villa's lagen vooral op of dicht bij de zeedijk en in enkele belangrijke straten. Vele droegen prestigieuze namen. Ik noem ze hier niet allemaal op.

Op de zeedijk trof je de volgende villa's :

Albert, Britannia, Circé, Cygnes, Emma, Florence, Grétry, Hélène, Molière, Neptune, Régina, Virginie, enz ...

Villa Hermosa en Villa Bonita stonden in de Berlijnstraat. Amédée en Augusta : in de Parijsstraat (nu Koningstraat). Villa Alfred, Alice, Edgar, Nova, Stephanie, Suzanne : in de Van Iseghemlaan.

Daar huisden in die zomer 1883 zo'n 450 personen. Vijftien keer minder dan het aantal badgasten die in logementen onderdak hadden gevonden.

Voornaam volk logeerden in die villa's, o.a. :
 in villa Stéphanie : prins en prinses de Croy (1) en (2).
 in villa Bonita : graaf de Kerkhove de Denterghem (6)
 in villa Britannia : baron Ferdinand d'Udekem de Guerdech (22)
 in villa Alfred : ridder Charles de Cocquiel (49).

De Logementen

In bijna al de straten van de oude stad waren er badgasten gehuisvest, zelfs in bescheiden hoekjes zoals de Madrid-, de Spanjaard-, de Platform-, de St. Niklaasstraat.

De enige straten die gespeend waren van inheemse en uitheemse zomergasten waren : Babyloñië-, Bonen-, Kadzand-, St. Franciscus-, Schippers-, Verlorenstraat en Straat Zonder Einde. Daar heersten allesbehalve Belle-Epoque-toestanden.

In de officiële lijst worden die logementen aangeduid met straatnaam en huisnummer. Een vijftal straten telden ieder 30 of meer logementen. Hieronder volgt een lijst van de 15 belangrijkste straten met het aantal logementen (eerste getal) en het (benaderend) aantal badgasten die in 1883 daar verbleven hebben.

Langestraat	35	600
Van Iseghemlaan	30	560
Kappellestraat	45	500
Weststraat	30	400
Christinastraat	40	400
Vlaanderenstraat	22	335
Witte Nonnenstraat	20	235
Louisastraat	12	230
Kapucijnenstraat	17	230
Kaaistraat	14	210
Wapenplein	8	180
Kerkstraat	20	160
St.-Sebastiaanstraat	11	130
Breidelstraat	7	130
Ooststraat	11	100

In die 15 straten waren dus in totaal 322 logementen en 4400 logés. Hoge bezoekers verbleven er. Enkele voorbeelden :

graaf L. de Meeus (32) :	Louisastraat 15
barones de Selz (41) :	Kerkstraat 15
baron de Stein (35) :	Kapellestraat 23
baron L. de Maffarts (22) :	Langestraat 64

Ook uitheemse adel :

- (23) graaf Stan. Gotuchowski (uit Galicië)
Kapucijnenstraat 38
- (34) graaf Leon Skorupka (uit Lemberg) :
Vlaanderenstraat 17
- (35) prinses de Lobanoff (uit St. Petersburg) :
Vlaanderenstraat 20
- (24) barones de Schlippenbach (uit Warschau) :
Wapenplein 16
- (37) barones de Matjynski (uit Hongarije) :
Hofstraat 2
- (39) barones de Radoszenska (uit Warschau) :
Kapellestraat 30

De Inventaris

Eindelijk kan ik een essentieel gedeelte van mijn inventaris voorleggen in een aantal tabellen.

In tabel 1 en 2 vind je een globale statistiek van de badgasten die tijdens het seizoen 1883, van 10 juni tot 7 oktober op de officiële lijst ingeschreven werden.

Tabel 1 is die van "La Saison d'Ostende", de officiële statistiek dus. Ze staat afgedrukt in het laatste nummer van 7 oktober 1883 (66). De getallen hier afgedrukt zijn beslist overdreven. Ik heb boven verklaard waarom.

Tabel 2 bevat een gecorrigeerde statistiek op grond van eigen cijfers die ik met veel geduld, verbetering, gezocht en gesakker heb opgebouwd. Na zorgvuldige controle en herhaald tellen heb ik ze neergezet. Ze vallen lager uit dan de officiële (ik tel 1164 eenheden minder) maar beantwoorden meer aan de realiteit. Zoals ik al zei geven die cijfers de absolute werkelijkheid niet

weer. Ik maak ook geen aanspraak op nauwkeurigheid. Met de verwarrende en slordige gegevens van de lijst is dat volstrekt onmogelijk. Ik kan alleen maar benaderingsgetallen opgeven.

Zoals je ziet komen de badgasten uit alle werelddelen maar toch bijna uitsluitend uit Europa (98,5 %) en hier voor de overgrote meerderheid uit België, Frankrijk, Duitsland en Engeland (91 % van het totaal). Zoals verwacht zijn de topmaanden juli en augustus met de laatste maand als absoluut hoogtepunt. Verrassend - voor die tijd - is het aantal bezoekers uit de Nieuwe Wereld : 370 (tabel 2) waarvan 87 % uit de Verenigde Staten.

Tussen de twee eerste tabellen zijn er opvallende verschillen. In tabel 2 heb ik - anders dan in tabel 1 - de oktobergasten apart aangeduid en bijgeteld. Mijn cijfers voor juni berusten op de eerste twee lijsten uit S.O. nl. (1) van 24 en (2) van 28 juni. De volgende lijst (3) verscheen op 1 juli en waarschijnlijk hebben de S.O.-tellers de gegevens daaruit in de maand juni verwerkt. Maar er vallen scherpere anomalieën op. In tabel 1 zijn er b.v. drie keer meer Turken en vijf keer meer Denen dan in tabel 2. Die cijfers zijn totaal onjuist. En waar de officiële tellers die 9 Portugezen vandaan halen is nog een van de vele raadsels.

In tabel 3 herhaal ik de data van tabel 2 in een licht gewijzigde orde en noteer ik de verdeling der badgasten over hotels en logementen. Ik vermeld eerst de Europese landen (ook het Groot Hertogdom Luxemburg) in numerieke volgorde. In Skandinavië zit ook Finland, in de Balkan : Servië, Griekenland, Turkije maar niet Roemenië (geen badgasten uit Bulgarije). Daarna komen de overige werelddelen. Voor de voornaamste landen heb ik de percenten berekend. Wat het aantal vreemdelingen betreft die in privé-huizen logeren blijken er grote verschillen b.v. tussen de Belgische en Russisch-Poolse gasten enerzijds en Engelse anderzijds.

In de volgende tabellen (4 tot 19) inventariseer ik de bezoekers uit de verschillende landen (opgesomd in tabel 3). In tabel 8 hou ik Oostenrijk en Hongarije gesplitst, in tabel 9 Rusland en Polen. Telkens noteer ik hoeveel personen er per maand in hotels en logementen afstappen. Altijd weer bij benadering.

Tabel 1 - Officiële Statistiek

"Pendant la saison des bains 1883, du 10 juin au 7 octobre, 29.975 visiteurs ont été inscrits au registre des étrangers ..."

Relevé par mois et par nationalité

VISITEURS HABITANT	JUIN	JUILLET	AOÛT	SEPTEMBRE	TOTAUX
La Belgique	1055	3900	5955	1813	12723
L'Allemagne	266	1161	2559	1104	5090
La France	463	1530	2164	894	5051
L'Angleterre	447	930	1861	936	4174
L'Autriche Hongrie	26	216	592	134	968
La Russie	19	152	373	148	692
L'Amérique	35	129	189	49	396
La Hollande	32	107	153	67	359
La Suisse	19	48	42	15	124
La Roumanie	0	17	75	24	116
L'Italie	3	37	42	8	90
L'Espagne	1	17	37	8	63
La Suède Norwège	2	16	11	3	32
Le Danemark	2	6	13	5	26
L'Afrique	2	1	12	4	19
L'Asie	0	11	6	1	18
La Turquie	2	3	4	2	11
Le Portugal	0	4	4	1	9
L'Australie	3	2	2	1	8
La Grèce	0	1	4	1	6
TOTAUX	2377	8288	14092	5218	29975

Tabel 2 - Badseizoen 1883 - eigen cijfers : 28.811

Overzicht per maand en per nationaliteit

	juni	juli	august	september	oktober	totalen
België	719	3737	5873	1924	21	12274
Duitsland	196	1211	2237	1117	19	4780
Frankrijk	354	1575	2203	897	9	5038
Engeland	399	937	1854	902	57	4149
Oost.-Hong.	19	186	571	140	5	921
Rusland	10	129	329	130	8	606
Amerika	25	133	164	48	0	370
Holland	28	88	127	49	3	295
Zwitserland	6	37	22	6	0	71
Roemenië	0	9	43	22	0	74
Italië	2	28	44	8	0	82
Spanje	1	11	24	6	0	42
Zwed.-Noorw.	3	18	6	4	0	31
Denemarken	0	0	1	4	0	5
Afrika	2	2	6	2	0	12
Azië	0	7	6	1	0	14
Turkije	0	3	0	0	0	3
Portugal	0	0	0	1	0	1
Australië	2	1	3	1	0	7
Griekenland	0	2	0	0	0	2
	1766	8114	13513	5262	122	28777
bij te tellen : Groot Hertogdom Luxemburg				19		
Servië				11		
Finland				<u>04</u>		
				34		
Algemeen Totaal					28811	

Tabel 3 : Verdeling der badgasten over hotels en logementen

		in hotels	in logem.
België	12274 = 42,25 %	8222	4052 = 33 %
Frankrijk	5038 = 17,50 %	4007	1031= 20 %
Duitsland	4780 = 16,60 %	3782	998= 21 %
Engeland	4149 = 14,40 %	3849	300=7,2 %
die 4 samen	26241 of ca. 91%		
Oostenr.-Hong.	921 ruim 3 %	648	273= bijna 30 %
Rusl.-Polen	606 ruim 2 %	330	276 = ruim 45%
Holland	295 ruim 1 %	255	40 =bijna 16 %
Italië	82	68	14
Roemenië	74	57	17
Zwitserland	71	64	7
Spanje.-Port.	43	37	6
Skandinavië	40	39	1
Gr.Hert.Lux.	19	16	3
Balkan	16	16	0
Amerika	370	361	9
Azië	14	12	2
Afrika	12	8	4
Australië	7		
	28811	21778	7033
		= 75 %	= ruim 24 %

Tabel 4 : België : 12.274

	Hotels	Logem.	Totaal
juni	522	197	719
juli	2478	1259	3737
augustus	3755	2118	5873
september	1449	475	1924
oktober	18	3	21
	8222	4052	12274

Tabel 5 : Frankrijk : 5.038

	Hotels	Logem.	Totaal
juni	327	27	354
juli	1240	335	1575
augustus	1638	565	2203
september	793	104	897
oktober	9	0	9
	4007	1031	5038

Tabel 6 : Duitsland : 4780

	Hotels	Logem.	Totaal
juni	180	16	196
juli	1056	155	1211
augustus	1682	555	2237
september	845	272	1117
oktober	19	0	19
	3782	998	4780

Tabel 7 : Engeland : 4149

	Hotels	Logem.	Totaal
juni	384	15	399
juli	900	37	937
augustus	1674	180	1854
september	836	66	902
oktober	55	2	57
	3849	300	4149 ¹

---

1 inbegrepen de cijfers voor Schotland : 81 en Ierland : 80

Tabel 8 : Oostenrijk - Hongarije : 921

Oostenrijk : 658

	Hotels	Logem.	Totaal
juni	13	2	15
juli	114	25	139
augustus	262	114	376
september	88	35	123
oktober	5	0	5
	482	176	658

Hongarije : 263

	Hotels	Logem.	Totaal
juni	4	0	4
juli	34	13	47
augustus	117	78	195
september	11	6	17
oktober	0	0	0
	166	97	263

Tabel 10 : Rusland - Polen : 606

Rusland : 298

	Hotels	Logem.	Totaal
juni	7	0	7
juli	59	23	82
augustus	89	73	162
september	29	13	42
oktober	5	0	5
	189	109	298

Polen : 308

juni	1	2	3
juli	30	17	47
augustus	71	96	167
september	39	49	88
oktober	0	3	3
	141	167	308

Opmerkingen : 1. Er zijn meer Polen dan Russen

2. Meer Polen in logementen dan in hotels.

Tabel 10 : Holland : 295

juni	28	0	28
juli	69	19	88
augustus	113	14	127
september	42	7	49
oktober	3	0	3
	255	40	295

Tabel 11 : Italië : 82

juni	2	0	2
juli	23	5	28
augustus	35	9	44
september	8	0	8
oktober	0	0	0
	68	14	82

Tabel 12 : Roemenië : 74

juni	0	0	0
juli	7	2	9
augustus	32	11	43
september	18	4	22
oktober	0	0	0
	57	17	74

Tabel 13 : Zwitserland : 71

juni	6	0	6
juli	35	2	37
augustus	17	5	22
september	6	0	6
oktober	0	0	0
	64	7	71

Tabel 14 : Spanje : 42 en Portugal : 1

juni	1	0	1
juli	11	0	11
augustus	19	5	24
september	6	0	6
oktober	0	0	0
	37	5	42

Portugal : 1 in logement in september.

Tabel 15 : Skandinavië : 40

H. = Hotel L.= Logement

	Zweden		Denem.		Noorw.		Finl.	
	H.	L.	H.	L.	H.	L.	H.	L.
juni	1	0	0	0	2	0	1	0
juli	18	0	0	0	0	0	3	0
augustus	6	0	0	1	0	0	0	0
september	2	0	4	0	2	0	0	0
oktober	0	0	0	0	0	0	0	0
	27	0	4	1	4	0	4	0

Tabel 16 : Groot Hertogdom Luxemburg : 19

	Hotel	Logement	Totaal
juni	2	0	2
juli	4	0	4
augustus	5	3	8
september	5	0	5
oktober	0	0	0
	16	3	19

Tabel 17 : Balkan (zonder Roemenië) : 16

	Servië		Griekenland		Turkije	
	H.	L.	H.	L.	H.	L.
juni	0	0	0	0	0	0
juli	1	0	2	0	3	0
augustus	8	0	0	0	0	0
september	2	0	0	0	0	0
oktober	0	0	0	0	0	0
	11	0	2	0	3	0

Tabel 18 : Amerika (N. en Z.) : 370

Noord-Amerika

	juni		juli		aug.		sept.		okt.		tot.
	H.	L.	H.	L.	H.	L.	H.	L.	H.	L.	
U.S.A.	19	0	118	0	146	2	34	5	0	0	324
Canada	2	0	0	0	0	0	1	0	0	0	3
Mexico	0	0	4	0	4	0	0	0	0	0	8
Cuba	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
	21	0	122	0	151	2	35	5	0	0	336

Zuid-Amerika	juni	juli	aug.	sept.	okt.	tot.
Brazilië	2 0	6 0	4 0	0 0	0 0	12
Argent.	0 0	3 0	5 1	3 0	0 0	12
Peru	0 0	0 0	0 0	4 0	0 0	4
Chili	2 0	0 0	0 0	0 0	0 0	2
Venezuela	0 0	2 0	0 0	0 0	0 0	2
Colomb	0 0	0 0	1 0	0 1	0 0	2
	4 0	11 0	10 1	7 1	0 0	34

Tabel 19 : Azië : 14 - Afrika : 12 - Australië : 7

	Azië		Afrika		Australië	
	H.	L.	H.	L.	H.	L.
juni	0	0	0	2	2	0
juli	7	0	2	0	1	0
augustus	5	1	4	2	3	0
september	0	1	2	0	1	0
oktober	0	0	0	0	0	0
	12	2	8	4	7	0

Vanwaar kwamen de Badgasten ?

Op die vraag geeft tabel 3 een algemeen en duidelijk antwoord. Op de meer gedetailleerde vraag uit welke steden de ca. 29.000 bezoekers naar de Koningin der Badsteden reisden, doen de volgende bladzijden bescheid. De landen opgesomd in tabel 3 passeren hier de revue.

België (12.274)

Het lag voor de hand dat de steden het grootste contingent der badgasten zouden opleveren. Wat België betreft kwamen er ook vele honderden uit kleine gemeenten en dorpen. Hier spant Henegouwen de kroon. Eerst komen de belangrijkste steden aan de beurt, daarna de provincies waarvan ik een beperkt aantal gemeenten opnoem.

Badgasten uit de voornaamste Belgische steden.

Brussel ca. 5.100 - Brussel levert meer dan 41 % van het totaal der Belgische bezoekers - de vier eerste steden samen meer dan 60 %.

Antwerpen	1350
Gent	1000
Luik	800
Doornik	240
Leuven	180
Verviers	180
Bergen	130
Brugge	135
Kortrijk	105
Mechelen	100
Namen	80
Ieper	75
Aalst	70

ca. 9595

De badgasten uit de Belgische provincies

	aant.bez.	aant.gemeenten
Luxemburg	ca. 50	15 o.a. Aarlen, Marche, La Roche, Virton, Bouillon, enz.
Namen (zonder stad Namen)	90	30 o.a. Dinant, Gembloux, Anseremme, Ciney, Eghezée, Jemeppe, Tamines enz.
Limburg	95	10 o.a. Hasselt, St. Truiden, Tongeren, Maaseik, Bree, Genk, Lanaken, enz.
Antwerpen (zonder stad Antwerpen en Mechelen)	105	24 o.a. Berchem, Boom, Borgerhout, Bornem, Hoboken, Geel, Turnhout, enz.
Luik (zonder stad Luik en Verviers)	135	50 o.a. Fléron, Ougrée, Seraing, Eupen, Malmédy, Stavelot, Spa, Theux, enz.

Oost-Vlaanderen (zonder Gent en Aalst)	375	46 o.a. Deinze, Dendermonde, Leupegem, Ninove, Oudenaarde, Poeke, Ronse, enz.
Brabant (zonder Brussel en Leuven)	400	59 o.a. Asse, Aarschot, Diest, Lot, Ternat, Wavre, Zemst, Zoutleeuw, enz.
West-Vlaanderen (zonder Brugge, Kortrijk, Ieper)	480	53 o.a. Ardoois, Avelgem, Harelbeke, Izegem, Moeskroen, Menen, Ploegsteert, enz.
Henegouwen (zonder Bergen en Doornik)	945	113 o.a. Baudour, Bernissart, Binche, Charleroi, Havré, Donstiennes, Fleurus, Hornu, La Louvière, Roisin, Marcinelle, Thuin, Wasmès, enz.
	2675	400

Uit meer dan 400 Belgische steden en dorpen komen ca. 9595 + ca. 2675 = 12270 bezoekers.

Frankrijk (5038)

Ze komen uit alle hoeken van Frankrijk. Van Pau tot Verdun, van Toulon tot Nantes, van Avignon tot Caen. Minder uit Bretagne dan uit Normandië (Dieppe, Etretat, Elbeuf, Rouen, Falaise). Verder uit Angers, Le Mans, Tours, Blois, Orléans, Bourges, Poitiers, Limoges, Toulouse, Clermont, Vichy, St. Etienne, Dijon, Mâcon, Grenoble, Menton, Nice, Marseille, Nîmes.

In totaal uit meer dan 125 plaatsen waarvan meer dan 50 uit het Noorden, d.w.z. ten noorden van de Seine en van een lijn Parijs, Reims, Belgische grens. Parijs levert meer dan 35 % en Rijsel bijna 16 % der Franse bezoekers. Met de departementen Nord en Pas-de-Calais is dat meer dan 74 %.

Hieronder een lijst van de produktiefste steden. Voorop de badgasten met als herkomst : France.

France	141
Paris	1777
Lille	788
Roubaix	436
Tourcoing	304
Valenciennes	93

Douai	86
Lyon	68
Dunkerque	56
Reims	47
Nancy	46
Boulogne s/M	42
Bordeaux	36
Cambrai	35
Armentières	33
Arras	31
Calais	29

Duitsland (4780)

Ze trekken naar Oostende uit meer dan 200 plaatsen. Van Trier tot Magdeburg, Wismar, Rostock. Van Konstanz tot Stettin, Danzig, Königsberg. Van Straatsburg tot Erfurt, Jena, Eisenach. Van Bremen tot Nürnberg, Regensburg. Van Kiel tot Darmstadt, Ulm en Augsburg. Van Freiburg tot Duisburg en Osnabrück. Van Oldenburg tot Ludwigshafen.

De spreiding der bezoekers is hier anders dan Frankrijk waar twee stadscentra domineren. Uit Berlijn komen maar 685 of 14 %, uit Frankfurt a/M 430 of 8 % en uit Keulen 365 of 7,6 % van de Duitse badgasten.

Allemagne	184
Aachen	242
Düsseldorf	155
Hamburg	106
Elberfeld	105
Breslau	93
Dresden	87
München	75
Barmen	73
Krefeld	73
Leipzig	69
Wiesbaden	68
Koblenz	50
Stuttgart	50
Mainz	43
Hannover	41
Metz	36
Essen	35
Bonn	33

Engeland (4149)
(met Schotland en Ierland)

Het overgrote deel der bezoekers komt uit Engeland (in engere zin) en wel uit 128 plaatsen. London domineert het veld met 67,6 %.

Angleterre	340
London	2805
Dover	103
Manchester	93
Liverpool	75
Birmingham	39
Canterbury	31
Brighton	23

Tot de andere steden die bijna 30 % opleveren, behoren : Norwich, Cambridge, Yarmouth, Bristol, Portsmouth, Plymouth, Southampton, Oxford, Newcastle, York, Exeter, Leicester, Leeds, Bradford, Hull, Sheffield, Lincoln. Er zijn badgasten uit 18 plaatsen in Kent, o.a. uit Deal, Folkestone, Maidstone, Sittingbourne, Chatham, Whitstable.

Schotland (81)

Ecosse	18
--------	----

de rest uit Edinburg 40, Glasgow 14, Helensburg 3, Paisley 2, Castle Douglas (Z.Schotland) 2, Leith 1, Greenock 1.

Ierland (80)

Irlande	31
---------	----

de rest uit Dublin 42, Belfast 5, Cork 1, Waterford 1.

Oostenrijk - Hongarije (921)

Oostenrijk (658)

Autriche	76
Wenen	490

samen 85 %

de rest komt uit Praag, Pressburg (=Bratislava), Brünn (=Brno), Innsbruck, Salzburg en 8 andere plaatsen.

Hongarije (263)

Hongrie	62
Boedapest	186

samen 94 %

de rest komt uit Vespem, Arad, Raab (=Gyor), Pecs (=Fünfkirchen), Szegedin.

Rusland - Polen (606)

Rusland (298)

Russie	65
St.-Petersburg	120
Moskou	44
Kiëv	31

samen 87 %

de rest komt uit Odessa, Charkov, Riga, Kitsjinef, Rostov, Novotsjerkask en uit 10 andere plaatsen.

Polen (308)

Pologne	56
Warschau	236

samen ruim 94 %

de rest komt uit Krakau, Lodz, Radom.

Holland (295)

Hier is veel meer spreiding over de steden.

Hollande	29
Amsterdam	77
Den Haag	53
Rotterdam	32
Maastricht	23

samen 72 %

de rest komt uit Breda, Arnhem, Utrecht, Dordrecht, Roermond, Enschede, den Bosch, Scheveningen en 15 andere plaatsen.

Italië (82)

Italie	23
Milaan	14
Florence	11
Rome	8

samen is dat ruim 68 %

de rest komt uit Turijn, Venetië, Napels, Genua, Livorno, Udine, Palermo en Ancona.

Roemenië (71)

Roumanie	23
Boekarest	39

samen meer dan 83 %

de rest komt uit Jassy, Crajova, Galatz, Ploesti.

Zwitserland (71)

Suisse	9
Bazel	19
Genève	14
Zürich	12
Lausanne	3

samen 80 %

de rest komt uit Bern, Brienz, Chur, Schaffhausen, Baden, Biel.

Spanje - Portugal (43)

Espagne	16
Madrid	24

samen 93 %

de rest komt uit Barcelona, Bilbao, Santander.

Uit Portugal is er één bezoeker.

Skandinavië (40)

Zweden (27)

Stockholm	23 (=85 %)
Göteborg	3
Norrköping	1

Noorwegen (4)

Christiana (=Oslo)	2
Bergen	1
Frederikstadt	1

Denemarken (5)

Kopenhagen	5
------------	---

Finland (4)

Helsingfors (=Helsinki)	1
Abo (=Turku)	2
Viborg	1
(=Viipperi, nu in de Sovjet-Unie)	

Groot Hertogdom Luxemburg (19)

Het handvol Groothertogdommers kwam uit de volgende steden : Luxemburg, Diekirch, Echternach en Clervaux.

Balkan (16) (zonder Roemenië)

Slechts 16 bezoekers waarvan 11 uit Belgrado en een paar uit Athene en Constantinopel (=Istamboel). Geen uit Bulgarije.

Amerika (370)

Noord-Amerika (336)

De Verenigde Staten leverden met 324 bezoekers het leeuwenaandeel. Van 95 is de herkomst "Amérique", waarmee U.S.A. bedoeld is. Onder de steden hier vermeld domineert New-York met 130 (=40 %). Verder : Boston 29, Philadelphia 26, San Francisco 11. De rest komt uit Baltimore, Cincinnati, New-Orleans, Milwaukee, Chicago.

Uit Quebec kwamen er 3, uit Havanna 1, uit Mexico 8.

Zuid-Amerika (34)

Voor Zuid-Amerika worden alleen volgende steden genoemd : Buenos Ayres en Mendoza (in Argentinië), Rio de Janeiro en Pernambuco (in Brazilië) en Valparaiso (in Chili).

Azië (14)

Hier geen Chinezen te verwachten. De 14 bezoekers dragen Europese namen : Louin, Mathen, Fletscher, Ruegg, Beville, Farago, Watters, Perubois. Het zijn renteniers, particulieren, een consul, een student, Europeanen, verzeild geraakt in India, Madras, Smyrna.

Afrika (12)

Geen Berbers of Zoeloes. Gewoon Europese residenten die de verzengende hitte vluchten. Ze komen uit Oran, Alger, Kaïro en zelfs uit Beni-Souef (46) in Opper-Egypte.

Australië (7)

Die badgasten zijn helemaal geen Maori's. Ze dragen Engelse namen en zijn van Europese afkomst. Vier van de zeven komen uit Sydney en Melbourne.

De status en de collegialiteit van de badgasten

Het opgeven van stand en beroep der badgasten was natuurlijk een interessante sociologische informatie. Hoewel het hier hoofdzakelijk beati possidentes betrof, gelukkige bezitters van aardse goederen, kwamen er toch personen met bescheidener allure voor. Zoals ik boven al zei waren vijf categorieën het sterkst vertegenwoordigd nl. renteniers, eigenaars, particulieren, handelaars en fabrikanten. Op behoorlijke afstand volgen advocaten, rechters, notarissen, bankiers, dokters. Een duidelijk beeld daarvan krijg je als je de status nagaat der vreemdelingen bezoekers uit België, Frankrijk, Duitsland, Engeland, Oostenrijk-Hongarije, Rusland-Polen en Amerika waaruit 97 % der zomergasten kwamen (tabel 20).

Let wel op : de cijfers die ik per beroep opgeef slaan op de persoon die voorkomt als gezinshoofd of leider van het gezelschap enz... dus telkens één persoon, ook wanneer er 4 of 5 of meer met hem in het hotel afgestapt zijn. Bij een rentenier met vrouw en 2 kinderen is er maar 1 rentenier en dus 1 persoon.

Tabel 20
Status van de badgasten uit de voornaamste landen

Blg=België - Fr.=Frankrijk - Dts=Duitsland - Eng=Engeland
O.H.=Oostenrijk-Hongarije - R.P.=Rusland-Polen - Am.=Amerika

	Blg .	Fr.	Dts .	Eng .	O.H.	R.P.	Am.
renteniers	1535	756	831	1124	153	109	77
eigenaars	584	304	169	176	59	50	11
particulieren	344	125	164	276	57	22	15
handelaars	1555	523	760	398	65	28	12
fabrikanten	331	165	184	44	37	5	2
advokaten	132	37	41	26	17	13	3
notarissen	32	21	11	1	1	1	0
rechters	12	4	17	0	1	2	0
bankiers	37	23	91	9	10	6	0
dokters	81	38	26	30	16	8	1
directeurs	44	13	29	2	8	1	0
inspecteurs	12	13	2	1	0	0	0
professoren	92	41	31	14	7	3	1
studenten	133	29	15	14	3	2	0
onderwijzers	42	5	0	5	0	0	0
burgemeesters	15	0	5	0	0	0	0
ontvangers	17	2	0	0	0	2	0
klerk, bedienden	139	44	4	11	1	2	0
ingenieurs	137	37	18	19	5	5	0
apothekers	25	5	8	1	0	0	0
architecten	18	10	8	9	1	0	0
aannemers	41	13	0	4	1	0	0
artiesten	88	23	14	8	2	2	0
juweliers	10	4	0	4	1	0	0
handelsreizigers	73	23	4	7	0	0	0
wisselagenten	30	0	1	2	0	0	0
brouwers	45	3	5	1	0	0	0
stationschefs	10	2	0	0	0	0	0
journal.-redact.	16	3	5	8	6	4	2
adel							
(prins,grav.,hert.)	69	45	25	3	20	13	0
(baronn.,ridd.)	103	14	47	1	16	9	1
militairen							
van gener. tot lt)	125	23	41	69	7	8	2
geestelijken							
(past., kap.)	25	8	18	32	4	0	2

Opmerkingen

1. **Duistland.** Er moeten meer dan 26 dokters zijn. Vóór de naam van 69 andere gasten staat er "dr." maar het is niet uit te maken of dat een doctor in de geneeskunde is.
2. **Engeland.** Opvallend weinig adel maar veel geestelijken en veel militairen, daaronder 13 kolonels en 27 kapiteins.
3. **Oostenrijk-Hongarije.** Bij de drie geestelijken uit Hongarije is er een bisschop Kovacs (of Kovates) uit Vespem (6).
4. **Rusland-Polen.** Geen geestelijken. Militairen alleen uit Rusland.
5. **Amerika.** Er is zo goed als geen adel, slechts één ridder uit Peru. Verder uit Noord-Amerika : een paar militairen en een paar geestelijken.

De overige landen.

Holland. Een beetje adel (13 pers.) en een paar militairen.

Italië. Er zijn 9 edellieden, 3 militairen.

Roemenië. Er is één ridder, drie militairen.

Zwitserland. Helemaal geen adel en geen militairen.

Spanje. Een beetje adel (5 pers.)

Skandinavië. Twee graven en twee baronnen uit Zweden.

Luxemburg. Geen adel, geen militairen.

In al die landen domineren overal de renteniers. Nergens is er geestelijkheid.

Op de maatschappelijke ladder stonden toen nog tientallen andere beroepen die zeer ongelijk vertegenwoordigd waren. Ze komen het talrijkst voor in België dat ruim 42 % van de badgasten leverde.

Ik noem hier nog een aantal ambten of beroepen op : procureurs, senatoren, kamerheren, staatsraden, diplomaten, volksvertegenwoordigers, schepenen. Verder : letterkundigen, makelaars, antiquairs, uitgevers, drukkers, fotografen, postontvangers, huissiers, landmeters, telegrafisten, rekenplichtigen,

likeurstokers, garen- en wapenfabrikanten, leerlooiers en ververs, handschoenzadel en wagenmakers, enz... .

Van een "agriculteur" uit Boekarest (36) kijk je een beetje op. En nog meer van "dresseur de chiens" uit Leonberg (23) (bij Stuttgart). Maar wat een nocteur is (31) en een polyoramiste (50) weet ik nog altijd niet.

Overigens is die "liste officielle" heel leerrijk. Zij weerspiegelt o.a. menselijke ijdelheid. Adami Raoul b.v. uit Boedapest (30) laat zich in zijn drievoudige glorie inschrijven als "directeur avocat professeur".

De lijst registreert ook twee pakkende bekeringen. Paul Wagener uit Saargemund (nu Sarreguemines, départ. Moselle) is eerst "procureur impérial" en troont in het hotel Empereur (7). Maar hij komt tot inkeer, wordt in (9) substitut proc. impér. en sluipt in stilte naar de Brabantstraat 7.

Aandoenlijk is ook het berouw van Fr. Cahen uit Mülheim. In (43) is hij médecin en resideert in Hôtel de France. Hij verslikt zich want hij heeft nog geen diploma en in (45) is hij étudiant en méd. en gaat hokken in de Christinastraat 6.

Ook de deugd van solidariteit komt schitterend tot uiting. De onderwijzers Brunein en Ranson uit Veurne houden met hun collega's Wittezaele uit Handzame en Potvliege uit Moere vakantie in het hotel de la Marine (5). En vier onderwijzeressen uit Brussel schuilen zusterlijk in St. Denis (46). Op 5 juli worden vijf artiesten uit Luik geboekt, drie wonen op de Keizerskaai, twee op de Visserskaai, dichtbij (4).

In september zendt Gent zes decoratieschilders uit die allen broederlijk op het Wapenplein 14 pleisteren (54).

In juli een vreedzame invasie uit "het bronsgroen eikenhout" nl. de toneelkring "De Ware Vrienden" uit Hasselt, 24 man sterk vergezeld van 13 andere Hasselaars, van de ontvangers Vanlangemaeker uit Peer en zijn collega Reynders uit Halen, van een Maaseikenaar en een hotelier uit Genk. Ze huizen alle 41 in St. Denis (7).

Dat hotel is trouwens groepenvriendelijk. Op 24 juni valt de normaalschool uit Namen er binnen met 42 leerlingen (1). Op 28 juni arriveert die van Bergen met 19 leerlingen (2). Op 5 juli de Ceciliakring van Namen met 32 leden (3). En op 21 juli de harmonie van Auvelais (13) met 61 muzikanten.

Nog in juli stationneren 11 Kuregemnaars, waaronder zeven handelaars, in Marine (7).

Sommige gemeenten vaardigen inderdaad hun zonen af met grote en kleine bosjes.

Begin augustus was het de dag van Carnières : 24 inwoners van dat Henegouws dorp, vogels van diverse pluimage, nestelen in het hot. Rhétorique (22). Twaalf Pietermannen, uit Leuven dus, meestal handelaars, verzamelen in Marine (29). Uit Wavre nemen ze met 17 man hun intrek in het Hôt. Europe (34). Op 17 augustus slaan 16 Hallenaars, het merendeel handelaars, hun tenten op in St. Denis (35). Nog in augustus doen vier handelaars uit Hofstade hetzelfde in Couronne (44). Dezelfde maand is Vendée aan de eer : 8 chouans bivakeren in Victoria (27) en (30).

In juli tabernakelen 18 Ieperlingen, meestal handelaars, in Suède (17), in augustus 7 Kortrijkzananen in Bassin (28) en in september 7 handelaars uit Hoei in Hollande (57).

Confraterniteit of geestverwantschap wordt ontroerend bevestigd door volgende gevallen. Begin augustus geven drie telegrafisten elkaar rendez-vous in datzelfde Hollande (28) en drie armuriers uit Luik in Brasseurs (30). Begin september verwijlen vier deftige jonge dochters uit Geel in Cercle Catholique (47), het hotel dat de voorkeur geniet van de Belgische clergé. In juli verblijven er drie abbés uit Luik (11). Daar zullen trouwens 18 van de 25 Belgische geestelijken en 5 van de 8 Franse révérènds logeren.

Die solidariteitstrend is internationaal. Halfweg augustus worden vijf handelaars en drie ingenieurs uit London (34) gehuisvest in Maison Jaune 'the only English Publican in Ostende' zegt S.O. in zijn publiciteit (1) waar ze bovendien "véritable jambon d'York 3 fr le kilo" kunnen krijgen.

Begin augustus stappen 4 Roemenen uit Boekarest (een generaal, een luitenant, een advokaat en een student) in Bavière af (22) en zoeken 10 Wenenaars (particulieren) (23) hun toevlucht in de Weststraat 51.

Eind augustus laten 6 personen uit Buckhurst Hill (noord-oosten van Greater London) hun anker vallen in Ship (42), in juli gaan 5 eigenaars uit Liverpool (30) overzomeren in Victoria en in juli voelen drie dokters en twee handelaars uit Berlijn zich thuis in Allemagne.

Ik mag de prominenten niet vergeten.

Tijdens dat seizoen trokken 15 Belgische burgemeesters naar onze badstad. Uit Wallonië de burgervaders van Bracquignies (37), Charleroi (47), Cuesmes (47), Montignies-sur-Roc (1) (alle in Henegouwen), Aarlen (29), Marenne (19) (beide in Lux.), Hannut (38).

De 8 uit het Vlaamse land waren : Lippens de Kerkhove de Denterghem uit Gent (6), Van Wambeke uit Aalst (15), Jos Van Naemen uit St.-Niklaas (25), Stellingwerff uit Hasselt (28), Vanderkelen uit Leuven (30), De Bie uit Oostkamp (35), E. Cools uit Bekkevoort (43) en Osw. Bamp uit Berchem (44).

Wat de geestelijken betreft (abbés, curés, vicaires), van de 25 kwamen er 12 uit het Vlaamse land, nl. uit Antwerpen, Brussel, Leuven, Gent en, verrassend genoeg, ook révérend C.L. Bogerts uit het nederige Olmen (35). Dat er geen enkele uit Mechelen kwam, kan aan een wenk van de aartsbisschop gelegen hebben.

Wat het imago van de koningin der badsteden bijzondere glans moet gegeven hebben, was ongetwijfeld de stoet van 366 vertegenwoordigers uit de Europese adel. De kleine helft daarvan kwam uit ons land.

Ik vermeld hier een aantal glorieuze namen zonder meer. Om dieper in te gaan op hun roemrijke afstamming, hun sociaal prestige of hun patriottische verdiensten, mis ik de nodige geestdrift. Hier dan een selectie van prinses, graven, burggraven, baronnen en ridders. Voor onderworpen oren klinken sommige namen melodieus en zelfs venerabel :

de Croy, de Ligne, d'Arenberg, d'Alcantara, d'Ansembourg, de Renesse, de Lalaing, de Borchgrave d'Altena, d'Oultremont, de Ribeaucourt, de Smet de Nayer, de Spangen, de Looz Corswarem, de la Kéthule de Bolsele, de Baré de Cernogne, Dulus de Gysignies, de Schouteete de Tervarent, de Selliers de Moranville. Van die laatste naam hadden wij, lang geleden, op de Nieuwpoortse Steenweg, een overbuur. Een lange waardige gestalte. Mogelijk een afstammeling.

Om niet chauvinistisch te lijken ook enkele uitheemse aristo's.

Uit Frankrijk : le comte de Brissac, le comte de Loustal, la comtesse de Luppé, la comtesse de Villeneuve, baron de Jessaint.

Uit Duitsland : de graven Eulenburg, von Groeben, von Reichberg, von Arnim Schlogenthin, prinses von Salm-Salm, baron von Roon.

Uit Oostenrijk : de graven Gabriël Bethlen, von Milewski, Skorupka.

Uit Hongarije : gravin von Tuitzingen, baron Bela Liphay.

Uit Rusland : prinses Sangusko, prins Oourossov, graaf Kalmhoutzki, gravin Souwaloff.

Uit Polen : gravin Grabinski.

Heel wat minder bekijks had natuurlijk de Franstalige Antwerpenaar George Eekhoud (1854-1927) die in juli als correspondent van de Brusselse "L'Etoile Belge" in Maison Jaune verbleef (5). Zijn ruige verhalen (zoals Kees Doorik uit 1883) hadden toen weinig succes. Toch is hij een belangrijk vertegenwoordiger van het naturalisme in België geworden.

Onopgemerkt was ook wel de jonge Gentse professor (een geboren Oostendenaar) Julius Mac Leod (1857-1919) die eind augustus in Barcelone was afgestapt (40). Mac Leod heeft zich later zeer verdienstelijk gemaakt voor de Vlaamse Beweging en werd door Karel Van de Woestijne in een gevoelvol in memoriam (Journalistiek, Vl. Pockets nr 22, Heidelberg, Hasselt, 1960, p. 111-113) "het type van de Vlaamse geestesaristocraat" genoemd. Het pleintje achter de H. Hartkerk draagt zijn naam.

Daarmee heb ik slechts een glimp verwekt van de glitter die de fameuze "Belle Epoque" uitstraalde. Een flink deel van de bevolking van onze stad haalde profijt uit dat exuberante etaleren van weelde. Bij ons is die tijd van schreeuwende sociale tegenstellingen gelukkig voorbij. De grandezza van de opulente hotels met hun aristocratische cliënteel is uitgeblust. Elitair toerisme is vervangen door massatoerisme.

Tot slot hoop ik dat de exaltatie waarvan ik hier blijk gegeven heb een enthousiasteling zal aanporren de inventaris van 1904 te lijf te gaan. La Saison d'Ostende van dat topjaar dist hem hartveroverende cijfers : totaal aantal badgasten : 55.652 (ongeveer het dubbel van 1883), Belgen : 27.801 (meer dan het dubbel), Fransen : 7.343, Duitsers : 6.439, Engelsen : 9.365, uit Oostenrijk-Hongarije : 1.809, Russen : 341, Amerikanen : 1.224, Hollanders : 488, enz ... . Uiteenlopende emoties gegarandeerd.